

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ «ДИСПРОПОРЦІЇ»

У статті обґрунтовано необхідність розглядання категорії «диспропорційність» залежно від об'єкта і суб'єкта дослідження, що дає можливість констатувати два варіанти впливу на економічний розвиток – позитивний та негативний, незважаючи на закладений у термін негатив з точки зору філології.

В статье обоснованно необходимость рассматривания категории «диспропорция» в зависимости от объекта и субъекта исследования, которое дает возможность констатировать два варианта влияния на экономическое развитие – позитивный и негативный, невзирая на заложенный в срок негатив с точки зрения филологии.

In this article grounded necessity of consideration of category «disproportion» depending on an object and subject of research which enables to establish two variants of influence on economic development – positive and negative, without regard to the negative stopped up in a term from point of philology.

Ключові слова: пропорційність, диспропорції, диспропорційність, незбалансованість.

Зростаюча роль інтеграційних процесів у світовій економіці в останні десятиліття та утвердження глобалізації, як основної тенденції розвитку світового господарства, зумовили значні зміни у міжнародному поділі праці (МПП), характері та принципах світогосподарських зв'язків. Кількісні та якісні відмінності залучення окремих країн до інтеграційних процесів призвели до утворення глобальних світогосподарських диспропорцій. Суперечливий характер глобалізації обумовлений високими темпами розвитку науки і техніки, масовим характером сучасного виробництва, прискореним розвитком інформаційно-комунікаційних технологій тощо і, водночас, вкрай нерівними ефектами для різних країн світу – переваги примножують найрозвиненіші з них та вузька група нових індустріальних країн зі значним потенціалом міжнародної конкурентоспроможності.

З розширенням економічних, політичних, культурних взаємодій глобалізація сприяє розвитку диспропорційності у різних сферах, формуючи якісно новий глобальний рівень проблем, ризиків і загроз. У світовому економічному розвитку, перш за все, набули посилення диспропорції складових національного багатства та відтворювальної структури ВВП, світової торгівлі товарами і послугами та ринків капіталу, інвестиційних процесів та територіального розвитку, що зумовило секторальні зрушення у національних економіках та інституційні диспропорції.

Все це визначає необхідність формування цілісного макроекономічного бачення перебігу змін у глобальному масштабі і обумовлює актуальність дослідження основних світогосподарських диспропорцій та ризиків їх впливу на економіку України в контексті формування політики економічного зростання.

Метою даного дослідження є виявлення основних теоретичних засад дослідження категорії «диспропорції».

Серед головних завдань, спрямованих на досягнення поставленої мети, було: дослідження терміну диспропорцій як в загальному розумінні, так і стосовно його застосування в економіці, що зумовлено використанням по суті близьких до нього термінів і синонімів.

Об'єктом дослідження є наукова полеміка з приводу використання таких категорій, як пропорційність та диспропорційність в процесі структурних змін у світовій господарській системі.

Предметом дослідження є динаміка, тенденції та особливості світогосподарських та національних диспропорцій.

Теоретичною й методологічною основою дослідження є положення економічної теорії, загальної теорії систем, теорії управління, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем вивчення світогосподарських диспропорцій.

У свою чергу, нам би хотілося відзначити, що загалом слова диспропорції, диспропорційність є антонімами від слів пропорції і пропорційність, які здебільшого мають позитивне або нейтральне значення, а диспропорції та диспропорційність характеризують негативні риси та явища.

Терміни пропорції, пропорційність визначаються в найавторитетніших зарубіжних словниках, як частка, чогось в цілому, або співвідношення одного явища до іншого, гармонійність між цими частинами, причому не обов'язково мають числовий вираз. Щодо математичного підходу, то обидва словника наводять класичний приклад пропорційності «чотирьох цифр» – $2:6 = 3:9$ [1, 2].

Тобто, категорії диспропорції, диспропорційність, незбалансованість визначаються як певне відхилення від пропорцій, пропорційності, збалансованості, як намагання досягнення пропорційності, незалежно від того наскільки ці відхилення малі, або значні.

Отже, розгляд категорії «диспропорції» вимагає розглянути трактування пропорційність та диспропорційність в економіці. Тлумачення пропорційності в економіці, згідно словника кінця радянських часів (термін диспропорції в словнику відсутній) визначається таким чином: «В економіці пропорції (від лат. *proportio* – співрозмірність) можна визначити, як існуючі співвідношення між елементами, частинами та підрозділами виробництва, галузями економіки, регіонами країни, країнами, які формуються внаслідок соціально-економічного розвитку суспільства та впливу інших (історичних, природних, політичних, науково-технічних та інших факторів)» [3, с.364].

В такому контексті, на відміну від диспропорцій (та диспропорційності), вони відносно нейтральні, тобто, пропорційність переважно розглядається як відображення стану соціально-економічних явищ в сучасних умовах, або в порівнянні з минулим, чи перспективним станом, тобто в двох різних вимірах – в статичі, або в динаміці.

Тлумачення терміну «диспропорції» щодо економіки наведене у третьому

виданні «Великої Радянської Енциклопедії» (1983 р.), визначається як «порушення пропорцій у розвитку окремих галузей народного господарства, економічних підрозділів (виробництва засобів виробництва та виробництва предметів споживання), взаємопов'язаних фаз виробництва, в результаті чого виникають порушення в ході відтворення на окремих ділянках, або в економіці в цілому. Диспропорції проявляються як порушення об'єктивно необхідних зв'язків між виробництвом і споживанням» [4, с.311].

Дана частина визначення терміну диспропорцій переважно орієнтована на економічні умови соціалізму (хоча це безпосередньо не зазначається), оскільки далі йде тлумачення диспропорцій стосовно капіталізму, в якому ті ж самі явища та прояви визначаються вже з інших ідеологічних позицій: «Диспропорції – одне з найбільш характерних рис розвитку капіталістичної економіки, яке полягає в постійному порушенні у ході капіталістичного відтворення необхідних співвідношень між галузями та елементами виробництва. Диспропорції є наслідком панування приватнокапіталістичної власності на засоби виробництва, загострення конкуренції та анархії виробництва. Загальні диспропорції приймають форму періодичних економічних криз перевиробництва». Після цього йде обов'язковий для тих часів акцент «об'єктивних» переваг соціалізму над капіталізмом: «На відмінність від капіталістичної економіки, соціалістична економіка розвивається планомірно, їй притаманна тенденція до узгодженого і гармонічного розвитку, тобто до всеохоплюючої пропорційності ... при соціалізмі природа диспропорцій принципово інша, ніж при капіталізмі ... при переході до соціалізму нове суспільство на перших порах неминуче успадковує деякі економічні диспропорції, які були притаманні старому суспільству ... окремі прояви диспропорцій (в умовах соціалізму) можуть бути пов'язані зі стихійними лихами, неврожаннями» [4, с.312].

Щодо другого видання «Української Радянської Енциклопедії» то там особливо підкреслюється, що загальні диспропорції «присутні лише капіталізму, вони пов'язані з потрясіннями всієї економіки і процесу відтворення в цілому і носять тривалий і періодичний характер» а ось соціалістичній економіці притаманний «гармонічний розвиток, планомірність і пропорційність» [5, с.378].

Загальноприйнятих для економіки кількісних показників, які б однозначно могли визначатись як диспропорції, скоріш за все, не існує. Ті ж самі економічні показники, пропорції можуть розглядатись одними суб'єктами як позитивні, а іншими, як негативні і диспропорційні.

Термін «диспропорційність» не дуже часто використовувався у вітчизняній економічній літературі, але практично майже всі економічні дослідження, присвячені економіко-математичним моделям, теоретичній статистиці та теорії бухгалтерського обліку і макро- мікроекономіці більшою або меншою мірою пов'язані з аналізом аспектів диспропорційності, але, окрім диспропорційності

ці явища визначались і продовжують визначатись десятками інших термінів. Праці з макро- або мікроекономіки по суті, всі стосуються елементів диспропорційності, незбалансованості, хоча безпосередньо ці терміни майже не використовуються. У радянські часи аналіз зарубіжної економіки, в тому числі і явищ диспропорційності, здебільше пов'язувався із терміном «криза», а аналіз аналогічних явищ в радянській економіці підпадав під загальний знаменник «дії закону планомірного, пропорційного розвитку».

Мабуть можна погодитись, що будь-які соціально-економічні пропорції містять в собі певні елементи диспропорційності і коли їх негативні кількісні характеристики переходять у якісні, вони можуть розглядатися та трактуватися як диспропорційність та дисбаланси. Проте, тут знову необхідно зазначити, що будь-яких загальноприйнятих кількісних показників (як, наприклад, показник температури тіла людини вищий за 37°C вважається підвищеною) практично не існує.

Щодо характеристики сучасної та пострадянської економіки України, то навряд чи є сумніви, що в ній існувало й існують більш ніж досить елементів диспропорційності, проте, цей термін майже не вживався до початку фінансово-економічної кризи. Візьмемо лише дві роботи українських економістів перша – стаття Ігоря Шумила, практично цілком присвячена аналізу економічних та соціальних диспропорцій, зокрема, при випуску продукції (товарів та послуг) у 2006 р. проти 1990 р., який становить 89,4%, показник ВВП дорівнює лише 67,1%, а проміжне споживання вже 110,6%; при 67,1% ВВП індекс кінцевого споживання у 2006 р. становив 99,4%, а інвестицій – лише 34,8% [6]. При цьому термін диспропорцій згадується в ній лише один раз.

Друга робота провідного українського економіста В. Гейця (обсягом 21,5 умовних друкарських аркушів) майже цілком присвячена десяткам аспектів диспропорційності, але термін «диспропорції» використовується в ній «напрямку» лише один раз, на стор. 87, хоча на більшості сторінок його можна було б без будь-яких обмежень вживати [7]. Замість нього використовуються десятки близьких до нього термінів, які безпосередньо виражають «диспропорційність» – це, наприклад, нестабільність, асинхронність, дефіцит/профіцит Зведеного бюджету, невиплати зарплат, пенсій, надмірна зношеність основних фондів, нерівномірність розвитку, нерівність між країнами та регіонами, розрив між розвинутими країнами і країнами, які розвиваються, поляризація доходів населення, значні структурні деформації, негативні зміни у структурі промисловості і т.п..

При ознайомленні з західною економічною літературою до 2008 р. відчувається, що проблеми диспропорційності, в контексті наголосу та уваги до них, здебільше поширені в колах економістів, які спеціалізуються на економіко-математичних методах досліджень та меншою мірою на мікроекономіці. Тут ще раз необхідно погодитись, що в тій чи іншій мірі вони

наявні, присутні майже у всіх соціально-економічних явищах, але вони здебільше розглядаються, аналізуються без спеціального підкреслювання цього терміну. Увага до нього та частота його застосування (мода його використання) зростає у передкризовий та кризовий періоди 2007-2010 рр. і як певну аналогію, можна навести відчутне поширення останнім часом застосування в економічній літературі терміну ризику. Вони теж завжди існують й існували, але аналізувались, коментувались більш нейтрально, дещо по іншому, без концентрації «особливої» уваги, наголосу на них.

В умовах же ринкової економіки (як і економіки перехідного періоду), виявлення та усунення, принаймні, переважної більшості соціально-економічних диспропорцій в економічній літературі розглядається в контексті попиту та пропозицій і вони детально розглядаються у всіх західних підручниках з макроекономіки [8].

Набагато важливішим є терміни диспропорційність та незбалансованість в статистиці та динаміці. В статичному підході вони застосовуються майже щодо всіх економічних та соціальних явищ а щодо динаміки та можна її розподілити на два вектори – перший, який сприяє їх подоланню, другий – який збільшує диспропорційність та незбалансованість, наприклад – якщо темпи збільшення ВВП на душу населення в країнах, які розвиваються, вищі темпів зростання цього показника у розвинутих країнах, то можна говорити про певні тенденції подолання диспропорційності. Причому, якщо в першій групі країн ці темпи в два-три рази більше, ніж у другій, то це трактується, як значні темпи подолання нерівномірності розвитку, а, якщо, скажемо, вони тільки на 10-20% більше, то ми маємо дуже повільні, незначні показники зменшення існуючої диспропорційності.

Отже, значна частина даних, які наводяться у статистичних збірниках України, інших країн, ООН, інших міжнародних організацій можуть розглядатися саме, як база для аналізу диспропорційності та незбалансованості численних соціально-економічних показників і в статистиці і в динаміці.

Щодо статистичного, кількісного виразу диспропорційності, то одним з найбільш придатних для цього прийомів можна вважати (особливо у відношенні диспропорційності в статистиці – між країнами, регіонами) співвідношення між максимальними та мінімальними значеннями показників, які порівнюються.

Ми можемо, досить з великою впевненістю стверджувати, що існують, принаймні, дві принципові статистичні вимоги до аналізу пропорційності, без врахування яких, висновки або взагалі неможливі, або вони будуть неточними та помилковими і у багатьох випадках цих умов не дотримуються. Перша – мають бути однаковими об'єкти, які порівнюються, друга – щодо порівняння структурної диспропорційності – повинні бути однакові, в сучасних умовах – міжнародні класифікації. Наприклад, якщо порівнюється структура

промисловості, то при міжнародних порівняннях повинна використовуватись міжнародна «Класифікація всіх видів економічної діяльності», а щодо України – національна класифікація видів економічної діяльності (КВЕД), що стосується всього часу, періоду, за який здійснюються порівняння.

В провідних зарубіжних економічних виданнях звертається особлива увага на необхідність дотримання чітких умов щодо відповідності статистичних даних, які наводяться в статистичних збірниках, або ж при аналізі в економічних дослідженнях, реаліям економічних та соціальних процесів, які вони мають відображати, особливо тим, в яких наголос фокусується на диспропорційності.

Так, у документі ПРООН, присвяченому Декларації Тисячоріччя, йдеться про необхідність уваги до якості статистичних даних: «Завдання у галузі розвитку у Декларації Тисячоріччя, ясно вказують на необхідність наявності актуальних, достовірних, своєчасних статистичних даних для формування політики, контролю за роботою директивного керівництва, відстеження прогресу та оцінки результатів» Там же йдеться про: «Недооцінювання важливості статистичних даних, як засобу підтримки прийнятих рішень» та «на реагування на вирішення нових завдань, зменшення кількості прогалин та невідповідностей щодо своєчасності надання даних», звертається увага, що «статистичні дані можуть бути такими, що їх не можна зіставляти». Проте, незважаючи на значне удосконалення становища в цьому питанні в останні роки, задоволення потреб на базові дані щодо людського розвитку, як і раніше, залишаються невирішеною проблемою» [9, с.35].

В цьому документі наводяться основні вимоги до якості статистичних даних, зокрема відповідність міжнародним класифікаціям та стандартам, додержання загальноприйнятих вимог вибіркового обстежень, тощо. В цій доповіді наводяться окремі та узагальнюючі приклади обмеженості та невідповідності статистичних даних, особливо щодо країн, які розвиваються, та країн Центральної і Східної Європи та СНД, щодо базових показників людського розвитку. Так, наприклад, 46 країн не мають даних, а 96 країн не мають інформації про тенденції щодо частки учнів першого класу, які будуть продовжувати навчання до п'ятого класу, 55 країн взагалі не мають даних та 100 країн не мають достовірних даних щодо тенденцій відносно частки населення з доходами меншими за один долар на добу [9, с.35].

Можна навести й інші приклади щодо невідповідності статистичних даних характеристиці диспропорцій в економіці, як на міжнародному рівні, так і щодо більш близьких нам прикладів по Україні.

Зокрема, відносно чи не найважливішого макропоказника – індексів змін реального ВВП у розвинутих країнах, та країнах, які розвиваються, існують значні розбіжності, в залежності від того на чому базується вагова система індексів при зведенні національних даних – на показниках офіційного валютного курсу, чи на паритетах купівельної спроможності (ПКС). Ця

проблема кілька років тому серйозно обговорювалась на Статистичній комісії ООН. І була створена спеціальна робоча група для її подальшого поглибленого вивчення.

Загальний висновок відносно цієї проблеми полягає в тому, що статистичні дані, які використовуються для характеристики проявів диспропорційності, повинні аналізуватись під кутом зору їх реальності, а не використовуватись чисто механічно. Безумовно, що це далеко не легка вимога і ці досить складні методологічні та практичні аспекти повинні, в першу чергу, вирішуватись статистичними службами, а не користувачами статистичних даних, проте, у деяких випадках, протиріччя між реальним становищем та статистичними даними настільки кричущі, що їх не можна не помітити.

Раніше вже висловлювалась думка, що диспропорційність соціально-економічних явищ не якимось новим проявом процесу історичного розвитку людства, яка з'явилась лише в останні роки. В історичній літературі, починаючи з часів стародавнього світу – древнього Риму, Греції, країн Близького Сходу, Індії, Китаю можна знайти чимало прикладів «диспропорційності» щодо умов життя, тодішньої економіки, торгівлі. Сотні прикладів, які характеризують диспропорційність соціально-економічного становища періоду середньовіччя та початку формування капіталізму наводяться у відомій тритомній праці французького вченого Фернана Броделя «Економіка повсякденності», яка, до речі, перекладена українською та російською мовами.

З найбільш серйозних, глобальних досліджень, яке вийшло в середині минулого сторіччя і заклало фундамент подальшого розвитку та свого роду «спеціалізації» цих досліджень, слід виділити монографію американських авторів подружжя Войтинських «Світове населення і виробництво. Тенденції та перспективи» [10].

З цієї унікальної монографії можна без будь-яких умовностей та обмежень наводити сотні прикладів соціально-економічної диспропорційності між країнами світу, але ми обмежимося лише двома такими прикладами з короткими коментарями авторів. Характеризуючи споживчі потреби населення, вони зазначають, що «у нашій Західній цивілізації потреби, реальні або уявні, не мають обмежень. Задоволення один бажань викликає та стимулює нові бажання. Ця незадоволеність потреб має подвійний наслідок: основу для динамічного розвитку існуючої соціально-економічної системи та формування загального усвідомлення незадоволеності» (частина 8, с. 265). аргументовані статистичними даними, які яскраво характеризують подекуди вражаючі диспропорції у споживанні продуктів сільськогосподарського походження.

Серед численних зарубіжних досліджень, присвячених різним аспектам диспропорційності, не можна не згадати і принципово нові підходи щодо методології та практики порівняння ВВП/ВНП та його компонентів (за кінцевим

використанням) між країнами не за офіційними валютними курсами, а на базі паритетів купівельної спроможності (ПКС) національних валют по відношенню до американського долару. Це колективне дослідження, яке спільне виконувалось трьома установами – Статистичним департаментом Секретаріату ООН, Всесвітнім Банком та Пенсільванським університетом [11]. Перша фаза цих порівнянь за 1967 рік була зроблена на прикладі 6 країн з різним рівнем розвитку та різних географічних регіонів світу – Великої Британії, Індії, Кенії, США, Угорщини та Японії, а друга фаза за 1970 рік додатково залучила ще чотири країни – Італію, Колумбію, Францію та ФРН.

Вона показала значні розбіжності між душевим рівнем основного макропоказника валового національного продукту (ВНП), який з 1967 року був замінений на ВВП за офіційними валютними курсами та ПКС, особливо щодо основних компонентів цього показника. Тепер цей метод порівнянь «взятий на озброєння» та широко використовується у всіх серйозних міжнародних порівняннях між країнами, які характеризують диспропорційні аспекти соціально-економічного розвитку країн світу.

На двох сесіях Проекту LINK, які проходили у листопаді 2006 р. у Женеві (Швейцарія) та у травні 2007 р. у Пекіні (КНР) розглядалися п'ять доповідей, присвячених проблемам економічної незбалансованості. Точніше, і в їх назвах фігурувало слово «imbalance», яке може бути перекладено українською мовою, як «дисбалансованість», або скоріше – «незбалансованість».

Матеріали цих доповідей свідчать про те, що в них йдеться про аналіз економічної диспропорційності у розвитку окремих груп країн та регіонів у порівнянні з загальносвітовими тенденціями (передостання сесія у Женеві) та особливостей економічного розвитку Китаю у порівнянні з іншими країнами і, зокрема, з Індією (остання сесія у Пекіні).

Взагалі можна зазначити, що термін незбалансованість («imbalance»), який має негативний відтінок, не досить часто вживається в англійській, російській та українській мовах, на відміну від позитивного значення цього слова «збалансованість» і особливо терміну «баланс». Так термін «imbalance» взагалі не згадується в найавторитетнішому словнику англійської мови «The Concise Oxford Dictionary», де воно б повинно було бути вміщено на с. 593. А в аналогічному американському словнику «Webster's New World Dictionary of the American Language» його тлумаченню присвячено півтора рядка в одній з двох колонок (р. 725) – «нестача балансування (балансу) щодо пропорційності, стану, функцій тощо». Велика радянська енциклопедія (видання 1983 р.) наводить пояснення цього терміну лише в фізико-механічному сенсі, як «відхилення від осі в машинах, механізмах» (т 8, с. 309).

На відміну цього негативного за змістом терміну, його позитивній інтерпретації – терміну «баланс» БСЭ (1983, том 3) приділяє більше 10 сторінок, висвітлюючи різні види балансів, починаючи від далеких для економіки визначень «балансу землі» і «баланса времени оборота вагонів»,

до детального висвітлення класичних економічних балансів: «баланса народного хозяйства», «баланса общественного продукта», «баланса межотраслевого производства и распределения продукции».

Скоріш за все, принаймні, в сучасній українській (і російськомовній) економічній літературі термін «диспропорційність» має більш широке, а «дисбаланс, незбалансованість» вужче розуміння у порівнянні з терміном «диспропорційність». Класично, термін «баланс» в економічному розумінні виходить з наявності співвідношення двох обов'язкових частин (елементів) – наявності ресурсів і їх використання. Дисбаланс, незбалансованість має розглядатися як відсутність рівності між обов'язковими частинами, які включені у систему балансу і терміни «баланс» та «дисбаланс» повинні переважно використовуватися для характеристики явищ у статистиці, а не в динаміці.

Мабуть, одним з найпоширеніших прикладів дисбалансів є Зведені бюджети (не тільки України, а й інших країн), вони, у переважній більшості випадків, затверджуються з перевищенням видатків над доходами (іноді – навпаки). А на стадії їх підготовки сума витрат значно перевищує можливі бюджетні надходження.

Відносно того, що термін «пропорційність», «диспропорційність» має ширше тлумачення (порівняно з терміном дисбаланс), наприклад, досліджуючи вікову структуру жінок в Україні, співвідношення слід трактувати, як «диспропорційні» і навряд чи до них може бути використаний термін «незбалансованість», оскільки балансування цих диспропорцій у систему балансу неможливе априорі, враховуючи важливість природних чинників.

Тобто, у Проекті LINK термін «imbalance» міг бути без будь-якої втрати змісту доповідей замінений іншими, близькими до нього термінами, які частіше вживаються в економічній літературі. Скоріш за все його згадування перший раз викликало «ланцюгову реакцію» щодо подальшого використання у назвах доповідей цього Проекту.

Так, у доповіді Селіма Елекдага (МВФ) «Моделювання коригувань глобальної дисбалансованості: досвід МВФ» (Женева, листопад 2006 р.), обсяг суттєвої частини тез – 3 сторінки, термін «imbalance» згадується в двох з п'яти базових тез – щодо мотивації коливань глобальної незбалансованості та огляду сценаріїв прояву загальної незбалансованості. І далі на рисунках йдеться про відсотки відхилень ВВП в країнах-експортерах нафти, країнах Азії, КНР, Японії, Саудівській Аравії, США та країн Єврозони від середніх темпів змін світового ВВП за 1997-2005 роки та прогнозів до 2011 р.

У доповіді Пітера Паулі та Джозефа Ротмана з Торонтського університету «Глобальна економічна незбалансованість, переглянуті підсумки» (травень 2007 р., Пекін, 9 презентаційних сторінок) основні висновки – темпи розвитку країн, які розвиваються (особливо Китай та Індія), перевищують темпи розвинутих країн. Незбалансованість, скоріш за все, проявляється в нерівномірності щорічних темпів змін ВВП, зовнішньої торгівлі (найбільш високі

у 2000 р. приблизно 11%, найнижчі у 2001 р. – мінус 1%, далі різні темпи росту ВВП за 1995-2007 роки у світі та відхилень (дисбалансованості) у країнах ОЕСР та країнах, які розвиваються. Далі, приблизно в такому ж ракурсі розглядаються можливі аналогічні відхилення в наступні роки щодо окремих економічних показників по США, Японії, ЄС-15, азійських нафто експортерів за 1995-2007 рр., щорічних змін інвестиційних позицій США, можливої зовнішньої фінансової незбалансованості та ризику, ситуація та прогнози валютних резервів.

Доповідь Роба Воса та Пінгфана Хонга (Секретаріат ООН) «Необхідності здійснення координованої політики пом'якшення глобальної дисбалансованості і ролі в цьому Китаю» (Пекін, травень 2007 р., обсяг тез – 14 сторінок) в якій також йдеться про загальновідомі відхилення від середніх показників у статистиці та динаміці.

У висновках вищезазначеного документу зазначено, що уряди та міжнародні економічні організації повинні здійснювати взаємні консультації та намагатись досягти більшого ступеню згоди, щодо подолання та пом'якшення нерівномірностей розвитку і необхідне посилення посередництва щодо результативності, дієвості рекомендацій, спрямованих на зменшення проявів незбалансованості. Особлива роль КНР розглядалася з точки зору постійно зростаючих обсягів валютних резервів (2,1 трлн. доларів у першому кварталі 2007 р.) та об'єктивності її валютного курсу та зовнішньоторговельної політики.

Тобто, ознайомлення з даними доповідями ще раз підводить до висновку, що термін «imbalance», у використанні міжнародними організаціями, є лише одним з інших численних синонімів, які частіше використовуються для характеристики економічного розвитку країн, регіонів, світу в цілому у статистиці та динаміці. І в контексті, саме цих доповідей він має значення певних відхилень від більш бажаних тенденцій і, зокрема (що особливо не підкреслюється), від базових цілей «Декларації Тисячоріччя». Хоча, на нашу думку, в даному випадку доцільніше використовувати категорію «диспропорційність».

Якщо не розглядати ці питання в історичному плані, приклади по яких наведені вище, то треба зауважити, що у довоєнні часи (сорокові роки) реальні можливості «якісного» з точки зору сучасних вимог, вивчення диспропорцій на міжнародному рівні були досить обмеженими, про що свідчить статистичний щорічник Ліги Націй, виданий у 1946 році у якому по більшості економічних та соціальних показників, наводяться лише здебільшого національні дані по досить обмеженій кількості країн, які не ґрунтуються на однаковій методиці (це стосується і більшості натуральних показників) і не уможливають їх зведення у регіональні, або світові підсумки.

Мабуть певним виключенням була статистика зовнішньої торгівлі, у якій вимоги до застосування однакових продуктових класифікацій були

пріоритетними, без них взагалі не можна були вести зовнішню торгівлю і була прийнята так звана Брюссельська міжнародна торговельна класифікація.

Отже, серйозні міжнародні дослідження щодо структурних порівнянь і можливостей виявлення диспропорцій розпочалися у післявоєнні роки. Одним з найбільш вагомих міжнародних документів, спрямованих на певне подолання найбільш гострих проявів диспропорційності у світовому масштабі, слід вважати прийняте 189 країнами світу на сесії Генасамблеї ООН у 2000 році «Декларацію тисячоріччя».

Вона висуває вісім найбільш гострих соціально-економічних диспропорцій сучасності – домовленості про позбавлення людства від бідності і хоча Декларація має форму політичного документу, в її основі найгостріші економічні та соціальні диспропорції сучасності – між розвинутими країнами та країнами, які розвиваються, з особливим наголосом на становище найменш розвинутих країн, хоча уже у рік прийняття Декларації вказувалось «важко уявити, що найбідніші країни будуть спроможні досягти 1-7 цілей, передбачених цією Декларацією без кардинальної зміни політики багатих держав, які подаються у цілі 8».

По кожній з цілей Декларації Тисячоріччя можна наводити численні статистичні таблиці та десятки сторінок текстового аналітичного матеріалу який наведено у аналітично-статистичній частині «Доповіді про людський розвиток 2003 р.». Основний і дуже невтішний висновок, полягає в тому, що за останнє десятиріччя більше 50 країн (а це більше чверті країн світу) стали це біднішими.

Отже, диспропорційність необхідно розглядати залежно від об'єкта і суб'єкта дослідження, що дає можливість констатувати два варіанти впливу на економічний розвиток – позитивний та негативний, незважаючи на закладений у термін негатив з філологічної точки зору.

Необхідно виокремлювати такі основні види диспропорцій:

✓ диспропорції у рівнях економічного і соціального розвитку між групами держав, державами, внутрішні регіональні диспропорції в країнах та інші види регіональних;

✓ макроекономічні диспропорції – основні макроекономічні показники країни та інших країн;

✓ структурні диспропорції ВВП – за видами економічної діяльності, вартісній структурі, кінцевому використанню;

✓ внутрішні диспропорції стану та розвитку галузей реального сектору, диспропорції основних факторів виробництва – праці і капіталу;

✓ дисбаланси як вагомий інструмент виявлення, аналізу та усунення диспропорцій – аналіз основних балансів країни та міжнародні порівняння.

Список використаних джерел:

1. The Concise Oxford Dictionary of Current English.
2. Webster's New World Dictionary of American Language.
3. Политическая экономия. – М.: Политиздат, 1983. – 364 с.

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА

4. Кац В.І. Большая Советская Энциклопедия / В.І.Кац. – изд. 3-е. – т. 8. – с. 311-312
5. Казанцева В.Ф. Украинская Советская Энциклопедия / В.Ф.Казанцева. – т.3, 1980. – с.378.
6. Шумило І. Какова правда об экономическом росте в Украине / Ігор Шумило // Зеркало недели. – 2007. – №19.
7. Геєць В.М. Нестабільність та економічне зростання / В.М.Геєць. – К., 2000.
8. Экономикс / Кемпбелл Р. Макконнелл, Стенлі Л. Брю. – том 2, глава 22 «Спрос, предложение и эластичность».
9. Human Development Report 2003. Millenium Development Goals. Box 2.1. – New York, 2003. – p.35.
10. W.S. Woytinsky and E.S. Woytinsky «World Population and Production. Trends and Outlook». The Twentieth Century Fund. New York? 1953. - 1268 p.
11. Irwing B. Kravi, Zoltan Kenessey, Alan Heston, Robert Summers «A System of International Comparisons of Gross Product and Purchasing Power». The Johns Hopkins University Press. Baltimore and London, 1975. - 294 p.